

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 16 Aralık 2021

Gönderim Tarihi: 5 Kasım 2021

Yayımlanma Tarihi: 27 Aralık 2021

Atf Künyesi: KARABULUT, Mustafa & TİLEK, Mehmet (2021), “Halide Edip Adivar’ın Romanlarında İdealize Etme Bağlamında Kadın ve Eğitim”, **International Journal Of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 2, S. 3, s. 1-12.

HALİDE EDİP ADIVAR’IN ROMANLARINDA İDEALİZE ETME BAĞLAMINDA KADIN VE EĞİTİM¹

Mustafa KARABULUT²

Mehmet TİLEK³

10.54566/turas.1009936

ÖZ

Halide Edip Adivar, Türk edebiyatının önemli isimlerinden biridir. Yazar, romanlarında Batı ve Doğu kültürünü sentezleyerek irdeler. Adivar’ın romanlarında kadın karakterlerin önemli yeri vardır. Onun *Ateşten Gömlek*, *Seviyye Talip*, *Handan*, *Sinekli Bakkal*, *Vurun Kahpeye*, *Kalp Ağrısı*, *Sonsuz Panayır*, *Türk’ün Ateşle İmtihanı*, *Zeyno’nun Oğlu*, *Yeni Turan* adlı eserlerinde kadınlar tematik kurgunun şekillenmesinde ön plana çıkar. Yazar, bu kadın karakterleri genel olarak idealize ederek irdeler.

Adivar, roman kahramanları aracılığıyla tematik kurguyu daha belirgin olarak verme amacındadır. Yazarın hayalindeki kadın tipleri kendi kendine yetebilen ve eğitilmiş kişiler olarak ön plana çıkar. Kendisinin de bir eğitimci olması, yazarın eğitim hakkında daha tutarlı olmasını sağlar. Onun eğitim üzerine olan görüşleri ile romanlarındaki eğitim

¹ Bu makalenin hazırlanmasında *Halide Edip Adivar’ın Romanlarında İdealize Edilmiş Kadın Karakterler* adlı yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

² Prof. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-Posta: mkarabulut@adiyaman.edu.tr, ORCID 0000-0001-6259-0868.

³ Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Mezunu, mehmettilek@outlook.com, ORCID 0000-0001-7223- 2589.

anlayışı paralellik gösterir. Bu şekilde Türk kadınının güçlenmesi için çaba gösterir. Anadolu'nun birçok bölgesini tanıma imkânı bulan Halide Edip, Türk kadınının iç ve dış dünyasını keşfeder. O, kadınlar için en ideal eğitim biçimini ortaya koymaya çalışır. Yazar, toplumda gördüğü kadın tiplerinin olumlu yönlerinin yanı sıra eksik taraflarını da gözler önüne serer. Yazarın asıl amacı Batılılaşma yolunda ideal kadın tipini yakalamaktır.

Halide Edip Adivar, romanlarında kadın karakterleri özellikle eğitim, cinsiyet, feminizm, din-inanç, sosyal ve kültürel yapı, gelenek, güç ve iktidar çerçevesinde ele alır. Adivar, kadın karakterlerini ağırlıklı olarak millî değerlere bağlı bireyler olarak resmetmenin yanında onları Batılı eğitime açık bireyler olarak da verir. Bu bağlamda onun romanlarında güçlü kadın karakterler kendini gösterir. Halide Edip, kadın kahramanları daha güçlü hale getirebilmek için onları genel olarak eğitilmiş olarak irdeler. Adivar, okullarda okumuş veya eğitim almış kadınları kurgulayarak hayalindeki "yeni kadın tipi"ni oluşturmak ister. Bu makalede amaç, Halide Edip Adivar'ın romanlarında kadın karakterlerin eğitim durumunun nasıl ele alındığını ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Halide Edip Adivar, İdealize Etme, Kadın, Eğitim.

WOMEN AND EDUCATION IN THE CONTEXT OF IDEALIZATION IN HALIDE EDIP ADIVAR'S NOVELS

ABSTRACT

Halide Edip Adivar is one of the important writers of Turkish literature. The author analyzes the Western and Eastern cultures by synthesizing them in his novels. Female characters have an important place in Adivar's novels. Women come to the fore in the formation of thematic fiction in her works called *Ateşten Gömlek*, *Seviyye Talip*, *Handan*, *Sinekli Bakkal*, *Vurun Kahpeye*, *Kalp Ağrısı*, *Sonsuz Panayır*, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, *Zeyno'nun Oğlu*, *Yeni Turan*. The author examines these female characters by idealizing them in general.

Adivar, aims to give the thematic fiction more clearly through the heroes of the novel. The female types in the author's imagination come to the fore as self-sufficient and educated people. Being an educator himself allows the author to be more consistent about education. His views on education and his understanding of education in his novels show parallelism. In this way, she strives for the empowerment of Turkish women. Having the opportunity to know many regions of Anatolia, Halide Edip discovers the inner and outer world of Turkish women. It tries to reveal the most ideal form of education for women. The author reveals the positive aspects of the types of women he sees in the society, as well as the shortcomings. The main purpose of the author is to capture the ideal type of woman on the way to Westernization.

Cilt/Volume 2, Sayı/Issue 3, 2021

Halide Edip Adıvar deals with female characters in her novels, especially within the framework of education, gender, feminism, religion-belief, social and cultural structure, tradition, power and power. Adıvar mainly portrays female characters as individuals who adhere to national values, but also presents them as individuals who are open to Western education. In this context, strong female characters appear in her novels. In order to make the heroines stronger, Halide Edip examines them as educated in general. Adıvar wants to create the “new type of woman” in her dreams by fictionalizing women who have studied or received education in schools. The aim of this article is to reveal how the educational status of female characters in Halide Edip Adıvar's novels is handled.

Keywords: Halide Edip Adıvar, Idealization, Women, Education.

GİRİŞ

Türk edebiyatının önemli yazarlarından olan Halide Edip Adıvar, küçük yaşlardayken annesi Fatma Bedrifem Hanım'ı kaybeder. Babasının birkaç defa evlenmesi sebebiyle hayatı iki ev arasında geçer. Bu evlerden biri babasının alafanga evi, diğeri de anneannesinin alaturka evidir. Halide Edip bu mesut çocukluk hatıralarının geçtiği anneannesinin Müslüman Türk evini daima temizliği, beyazlığı ve mor salkımlarıyla hatırlar. Yazar, 1926'da İngilizce yazdıktan sonra, 1963'te Türkçesini kitap halinde yayımlarken romanına *Mor Salkımlı Ev* ismini verir (Enginün, 1989: 1).

Halide Edip, çocukluk yıllarının büyük bir kısmını “Haminne” dediği anneanesi ile çok bağlı olduğu büyükbabasının evinde geçirir. Yazarın anneanesi karakter olarak Mevlevî ruhuna sahip, dinî gösteriş yapmayı sevmeyen, cömert, elindeki ihtiyacı olanlara dağıtmayı seven bir hanımdır. Bu iki yaşlı insan, Halide Edip'in romanlarına çeşitli şekillerde aksetmiştir. Babasının evlenmesiyle büyükannesinin evinden ayrılmak zorunda kalan Halide Edip, her zaman “*Mor Salkımlı Ev*”i özlemiştir (Bekiroğlu, 1999: 14).

Millî Mücadele yıllarında önemli hizmetler yapmış olan Adıvar, eğitim ve öğretime dair görüşleri ve faaliyetleriyle de tanınır. “Dönemine göre oldukça aydın bir kişiliğe sahip olan Halide Edip özellikle eğitim öğretim ile ilgili düşüncelerini o günkü şartlarda oldukça modern bir yaklaşımla ele almıştır” (Doğramacıoğlu, 2017: 130). Yazarın öğretmenlik yapmış olmasının da eğitim öğretim hakkında geniş bilgi sahibi olmasına katkısı vardır. “Halide Edip'in, eğitim alanındaki faaliyetlerinin öğretmen olarak görev yaptığı dönem ile sınırlı olmadığı anlaşılır. Yurt dışında bulunmuş olması itibariyle eğitim konusunda bazı fikirler edinmiş olan Halide Edip, bu düşünceleri doğrultusunda gerek eğitim sisteminde gerekse öğretmenlik yaptığı kurumda kendine göre eksik gördüğü tarafları dile getirmişti” (Taşer, 2012: 158).

Halide Edip Adıvar romanlarında kadın karakterlere önemli ölçüde yer verir. Özellikle kadının toplum içerisindeki yerini kendi bakış açısıyla irdeler. Kadınların cinsel kimliği

ve ferdî aşk duyguları içerisinde ele alırken bunları yan temalarla besler. “Kadını cephede ön safta ölen ve öldüren olarak görmek yerine ona erkeğin yanında ve arkasında biraz ‘kadınca’ başka bir mücadele alanı açarak onun yerini vermeye çalışır” (Argunşah, 2015: 50). Bu bağlamda kadını bazı meslekler içerisinde ele alır. Bu kadınlar hemşire, öğretmen ve gazeteci olarak karşımıza çıkar. Yazar bir anlamda kadına bir yol çizmek ister. O, adeta kadına toplumsal hayattaki yolculuğunda bir rota belirlemeye çalışır.

Halide Edip romanlarında okul eğitimi alan kadınlar, genel olarak idealize edilen “yeni kadın” karakterlerdir. Fakat iyi bir okul eğitimi aldığı halde alafrangalık özelliği gösteren kadınlar da yazarın son dönemlerinde görülen kadın karakterlerdir. Halide Edip’in romanlarındaki kadınlardan Selma (*Heyulâ*), Neriman (*Handan*), Münire (*Son Eseri*), Seviyye (*Seviyye Talip*), Sara, Behire ve arkadaşı Cavidan (*Mev’ut Hüküm*), Neriman (*Kalp Ağrısı*), Sacide’nin arkadaşları (*Yolpalas Cinayeti*), Zehra, Fıtnat ve kızı Dürdane (*Tatarcık*), Safi-Naz, (*Sonsuz Panayır*) “konak eğitimi” olarak yetişmiş alafranga kadınlara örnek olarak verilebilir. Alafrangalık yolundaki birçok kadın karakterin önce bir yabancı dil öğrenmeye çalıştığı görülür.

Yazarın romanlarındaki ‘yeni kadın’ modeli genel olarak onun *Ateşten Gömlek*, *Kalp Ağrısı*, *Sonsuz Panayır*, *Seviyye Talip*, *Handan*, *Sinekli Bakkal*, *Vurun Kahpeye*, *Zeyno’nun Oğlu*, *Yeni Turan* adlı eserlerinde ön plana çıkar. Yazarın bu eserlerindeki kadın kahramanların çoğu modern değerler bağlamında ele alınır.

Halide Edip’ten önce Tanzimat dönemi romanlarında Türk kadını fazla dışa dönük bir yapı gösteremez. “Eski yaşam biçiminden modern hayata yönelik, Müslüman-Türk kadınının ikilemde kalmasına sebep olur” (Karabulut, 2013: 54). Halide Edip’in romanlarında kendinden önceki Tanzimat dönemi romancılarından farklı olarak rolleri itibarıyla kadını sadece aile içinde ele almaz. Yazar, hem kadını hem de aileyi ikincil toplumsallık alanında kamusallaştırarak kadının sosyo-kültürel anneliğini ve biyolojik-toplumsal yeniden üretim rollerini kamusal alana taşımıştır (Erdoğan, 2012: 387).

20. yüzyılın ilk yarısında kadınlar sosyal yaşamda cinsiyet rolleri bakımından denetlenen bireylerdir. Bunun aksine erkekler de karar veren ve denetleyen konumundadır. “Bu rol dağılımında denetleme ve karar verme eylemleri bağımsızlığı gerektirdiğinden, erkekler özgür iken kadınlar özgür olamamaktadır” (Köşgeroğlu, 2010: 15).

Bu çalışmanın amacı, Halide Edip Adivar’ın romanlarında kadın ve eğitim hususunu ortaya koymaktır.

1. HALİDE EDİP ADIVAR’IN ROMANLARINDA İDEALİZE EDİLMİŞ KADINLARIN EĞİTİM DURUMU

Bir toplumda kadınların eğitilmesi ailelerin eğitilmesi ile aynı anlama gelmektedir. “Tek tek ailelerin eğitilmesi ise toplumsal eğitimin topyekûn gerçekleştirilmesi anlamını taşır. Kadınlar aile içerisinde çocukların ilk eğitmenleri, ilk rehberleridir. Analık vazifesi üstlenen kadın eğitilmez ve cahil bırakılırsa ailedeki çocuklar da cahil kalır” (Doğramacıoğlu, 2018: 225).

Halide Edip, romanlarında eğitim alanında eksik kalan bir kadın karakterinin yerini doldurmaya çalışır. Bununla beraber düşünce hayatında da kadının yer almasını ister. Yazar özellikle Osmanlı ya da Türk olmak, Batılı ya da Doğulu olmak, pozitivist ya da mistik olmak, gelenekçi ya da modern olmak, halktan ya da elit olmak, çağdaş ya da gelenekçi olmak, feminist ya da ordu taraftarı olmak fikirlerinden hürriyetçi ve insancıl perspektiflere varma çabası içinde olan, düş ile gerçek arasında mekik dokuyan bir yazar, öğretmen, eğitimci, fikir insanı, sağlık personeli, asker, komutan, uzman, mebus, ebeveyn olarak nitelenebilir (Öğüt, 2009: 56). Bu açıdan yazar romanlarında tüm bu rollerde idealize edilmiş olarak arzuladığı ve aradığı kadın karakterleri bazen açık bazen de satır aralarında romanlarına aktarmaya çalışır.

Yazarın romanlarında ana kadın karakterlerin diğer kadın karakterlerden daha eğitilmiş ve kültürlü olduğu görülür. Bu bağlamda yazarın romanlarında kadın karakterler, çoğunlukla “eski ya da yeni usul eğitim görmüş, yeniliğe açık bireyler” olarak öne çıkarlar. Bu açıdan kadın, çocuğunu yetiştiren, millî değerlerle batılı eğitimi birleştirerek sentez yapan, güçlü bir kişilik olarak yansımaktadır (Şahin, 2012: 26). Yazar, genel olarak eğitim meselesine idealize edilmiş kadın penceresinden bakar.

Handan romanında Handan, romanın merkezindedir. Olay ve durumlar onun iç dünyasını oluşturur. Yazar, Handan’ı kendi yapısına göre idealize eder. “Handan ile Halide Hanım’ı bir evde yaşamış iki kardeş, bir sınıfta yan yana oturmuş iki arkadaş gibi birbirine benzettim.” Bu ifadeler yazarın karakterle ne kadar bütünleştiğini de göstermektedir (Ünaydın, 2000: 74). Romanda Cemal Bey dört tane kız evladına özel dersler aldırılmaktadır. Derslere farklı öğretmenler gelmekte ve ders vermektedirler. Roman karakterlerinden Nazım Bey şöyle der;

“Evet, bir iş, bir meslek düşündüm, amca. Handan Hanım’ı okutup yetiştireceğim... Maksat ve ideale nafile kurban değil, amca. Sadece hayata hazırlayacağım, okutacağım, dimağını, ruhunu okutacağım, amca!” (Adivar, 2007a: 43).

Yazar, romanlarında eğitilmiş kadın karakterler idealize ederken az eğitilmiş veya eğitimsiz kadınlara da yer verir. *Handan*’da Sabire Hanım geleneklerine bağlı bir karakterdir. O, özellikle kız çocukları için eğitimin vakit kaybı olduğunu söyler. Bu sebeple onların

sadece evlerinin kadını olması gerektiğini söyler. Yazar, Sabire Hanım gibi düşünönlere karşı eğitimi, idealize edilmiş kadını getirir. Romanda bu husus şöyle verilir;

“Teyzemle, Handan’ın Maltepe hayatı hakkında konuşurken o, lakırdıyı hep evlendirmek meselesine döndürürdü.

Ben: Handan yeni on yedi yaşına girdi. Henüz tahsili bitmedi. Hiç olmazsa evlenmek için yirmi yaşında olmalı, derdim. O tehevvürle:

Tahsili bitirmek bir kız için ne demek? Birkaç lisan biliyor, artık kâtip olacak değil ya! Hele bu yaşta kendinin koca düşünmemesi pek acayip; vakti çarçabuk geçecek, yirmi yaşında evlenilir mi hiç? Ben on dördümde evlendim, büyükannen on ikisinde. Zavallı anneciğim benden altı ay büyük evlendi idi. Bu eski kadınların erken evlenmek deliliklerine Handan’la pek çok gülerdik” (Adıvar, 2007a: 54).

Metinden de anlaşılacağı üzere Türk kadınının nasıl olması gerektiği yanında nasıl olmaması gerektiğini de okuruna öğretmeyi amaçlayan yazar, idealize edeceği bir karakterin neden bazı özelliklere sahip olması gerektiğini de açıklamaya çalışmaktadır. Yazar, “kadın merkezli eğitim”in ülkenin bütün coğrafyasında gerçekleşmesi için büyük çaba gösterir.

Adıvar, *Yeni Turan*’da tahsil ve terbiyeyi birey, aile ve cemiyeti tekrardan kuracak bir yapı biçiminde kabul etmektedir. Fakat bu gerçekleşirken eğitimin modern ve millî olmasının önemini dile getirmiştir.

Halide Edip, *Yeni Turan* romanında toplumu yeniden inşa edecek bir sistem olarak eğitimi ön plana çıkarır.

“Ancak bu yapılırken eğitimin modern ve millî olması esastır. Ülkedeki aydın bilinçli gençlerin, millî bir eğitimden geçirildikten sonra toplumun siyasî ve sosyo-ekonomik yönden ilerleyeceği ve eski yapıcı gücüne kavuşacağı düşüncesi, ‘Yeni Turan Yurtları’ ve Cuma okullarının hızlı bir şekilde örgütlenerek çoğalmasına bağlıdır” (Şahin, 2013: 119).

Ancak bu şekilde millî değerlerine bağlı aydınlık bir gelecek kurulacaktır. Bu açıdan *Yeni Turan* romanındaki karakterler, çoğunlukla ülke içinde eğitim görmüş ve eğitim veren kişiler olarak yansımışlardır. Mesela roman kişilerinden Kaya’nın, Erzurum’da açtığı Yeni Turan okulunda öğretmenlik yaptığını ve on yıl önce kendisine yardım eden beş altı kadınla birlikte açtıkları Yeni Turan okullarının sayısının hemen hemen yirmi civarına ulaştığını okuruz. “Bu okullarda, politikaya hiç yer verilmeyip, gerekli olduğu kadar ziraat ile ilgili pratik bilgiler, sağlık ve sağlığın öneminin vurgulanması üzerine kurulmuş bir öğretim anlayışı vardır” (Şahin, 2012: 29).

Yazarın *Vurun Kahpeye* adlı romanında ise Aliye öğretmen vardır. Bu öğretmen, kasabanın diğer öğretmenlerinden modern giyimi ve düşünce bakımından farklılık göstermektedir. Bu anlamda kasabanın eşraf ve memur kesimiyle bir çatışma durumu ortaya çıkar. Fakat dersine girdiği çocukların aileleri onu beğenmekte ve sevmektedirler. İdealize edilmiş öğretmenler içinde Aliye Hanım, Halide Edip'in romanlarındaki en belirgin karakterlerdendir. Aliye öğretmen, Kasabanın çocukları için her şeyi yapmaya razı ve her tehlikeyi göze alan biridir;

“Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmıyacağım; vallahi ve billahi! Aliye kasabaya öğretmen olarak geldi. Yüzü, henüz açılmıyan bir gül goncasının utangaç kırmızılığını, çekingen güzelliğini taşıyordu” (Adıvar 2007c: 6).

Kalp Ağrısı adlı romandaki kişilere bakıldığında, bunların da iyi eğitim almış belli bir sosyal tabakaya mensup karakterler olarak romana yansıdığı gözlemlenir. “Ben Almanya'da bulunduğum senelerde de İstanbul'daki Dârülfünûn'a gittiğim bir sene zarfında da erkek arkadaşlarımı hiç kadın arkadaşlarımdan ayırmamıştım” (Adıvar, 2010a: 27).

Yazarın ilginç bir biçimde kadınsı özellikler göstermeyen ve dışilikten soyutlanmış kadın karakterler ortaya koyduğunu görmekteyiz. Yazar, eğitim ve arkadaşlık yönünden tam bir eşitlikten bahsederken o zamanın şartları düşünüldüğünde adeta imkânsız idealize etmektedir.

Zeyno'nun Oğlu romanının karakterlerinden Mazlume, annesinin istediği gibi özentî içinde lüks yaşayan “asri” bir insan olmak yerine, Darülfünun'da Edebiyat Şubesi'nde eğitim görmektedir. Sinemaya gitmesi, tenis oynaması, Darülfünunlu arkadaşlarıyla sohbet etmesi annesinin hiç hoşuna gitmemektedir;

“Ona varsa sinema, varsa tenis, varsa Üniversite arkadaşları, bir araya toplanıp on saat tartışma yaparlar, cigara içerler, neler de konuşurlar bilerseniz. Bilmem Üniversite'ye gönderdiğimizize iyi mi ettik. Bey'in mektuplarındaki ısrara dayanamadım. Ha! Bir de bu küçük hanım babaannesinin dizinden ayrılmaz, bilmem bu köhne, örümcekleli düşüncelerden bir türlü onu ayırıp tamamıyla asrî yapamıyorum” (Adıvar, 2010b: 24).

Yazarın birçok eserinde, yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, idealize edilmiş kadın karakterleri engellemeye çalışan ve onların tam aksi yönünde düşünen bir kadın tipi vardır. Burada da Mazlume'nin annesi çağdaşlaşmaya karşı çıkmaktadır. O zamanki toplum yapısında annenin dediğinin dışına çıkmak imkânsız gibidir. Üstelik Mazlume

üniversite okuyan bir İstanbul kızı olarak da idealize edilmiştir. Bu, Adıvar'ın romanlarındaki kusursuza yakın idealize etme refleksinin bir neticesidir. Bu arada karakterin ismi de bir gönderme içerir. Mazlume; mazlum kadın demektir. Yani bir mazlumun, bir mağdurun başarılı bir başkaldırısı söz konusudur. Bu açıdan yazarın bu tavrı, romantik bir tavidir. Yine idealize edilmiş kadın karakterler ile romantizm yan yanadır.

Mazinin değerlerini bünyesinde barındıran, kültürel motifleri canlı tutan ve geleneksel Türk yaşam tarzını da yansıtan (Karabulut: 2021: 107) *Sinekli Bakkal* romanında Rabia, Doğulu ve Batılı eğitim almış, bunların sentezini yapmış bir karakter olarak karşımıza çıkar. O; Karagözcü ve orta oyuncusu diye nam salmış Kız Tefik'le sokakta cehennemleşen bir yüz olan İmam İlhami'nin kızı Emine'nin evladıdır. Rabia'nın ilk eğitimini dedesinden alarak hayata katıldığı görülür (Şahin, 2011: 1562). Onun eğitimiyle, babası sürgünde olduğundan annesi ile dedesi ilgilenmişlerdir. Rabia karakteri, burada ezberi çok kuvvetli bir öğrenci olarak resmedilirken bu husus Kur'an surelerini çabuk bir şekilde ezberlemesiyle desteklenir Gerçi annesi ve dedesinin arzuları da Rabia'nın hafız olması yönündedir. Rabia, 11 yaşına vardığında "İstanbul şehrinin hem en ufak hafızı hem en estetik üslubuna sahip, en yanık sesli hafızı" şeklinde tanınmaktadır. O, mevlit okumak için ve büyük camilerde mukabele için yüksek ücretler ile çağrılmaktadır. Rabia, konaktaki hocalardan öğrenemeyeceği pek çok şeyi Sabiha Hanım'ın yanında öğrenir. Selim Paşa, konağa gelen musiki, Arapça ve Farsça hocalarından kimsenin istifade etmediğini görür ve Rabia'nın bu hocalardan ders almasını ister; "Bir zaman Rabia her sabah büyük babasının önünde küçük bir rahleye diz çöküyor, zayıf elleri dizlerinde, büyük, bal rengi gözleri İmam'ın gözlerinde, iki tarafa sallana sallana Kuran'ı ezberliyordu" (Adıvar, 2007b: 26). Arapça ve Farsça derslerinden sonra Rabia, Vehbi Dede'den musiki dersleri alır. Rabia, Vehbi Dede ile ilk karşılaştığında oldukça heyecanlanır. Vehbi Dede'nin olumlu tavırları onu sakinleştirir.

Bu eserde Behire Hanım'ın eşi, Batı'da eğitim görmüş ve Avrupa'ya çokça hayran olan bir karakter olarak verilir. Öyle ki o, kız evlatlarını millî değerlerden uzak, alafranga bir eğitimle yetiştirir;

"Behire Hanım mürebbiyelerle büyütülen kibar kızlarla, aynı zamanda kendi harsları, kendi klâsikleri de öğretilen bir devrin mahsulüydü. O da tıpkı Arif gibi Satvet Bey'in evinde büyümüş, oradan gelin gitmişti. Kandilli'de otururdu. Kocasını tahsilini sadece Avrupa'da yapmış bir mühendisti. Biraz da Avrupa'dan gelen her fikri gökten inme naslar diye telâkkiye meyyaldi. Hatta Behire'nin yeni yetişen kızlarını da Türkçe okutmaya lüzum görmemiş Fransız mürebbiyeler elinde yetiştirmişti. İyi kızlardı. Fakat onlar da babalan gibi yerli olan her şeye dudak büküyorlar,

anneleri alaturka bir şarkı söylese kulaklarını tıkayıp gülererek kaçıyorlardı”
(Adivar, 2007b: 120).

Tanzimat Dönemi'ne ve o dönemin romanlarına damga vuran Fransız mürebbiye tipi, Servet-i Fünun'da da etkisini sürdürmüştür. Bu tipi Millî Edebiyat Dönemi'nde de görebilmekteyiz. Halide Edip de yukarıdaki pasajda bu tipten faydalanmıştır. Fakat Adivar, burada biraz daha farklı bir yaklaşımla iyi Avrupai eğitim almış bir kızın kadın olma yolunda ilerlerken yerli olana meyledip öz kültürünü de unutmamasını kurgulamıştır. Bu durumda yine idealize edilmiş bir kadın karakter ortaya çıkmıştır. Romanda kadın karakterlerin eğitimi musikiyle de desteklenmek istenir;

“İmam'ın, tef meselesinde Rabia'nın tarafını tutması, çocuğu musiki derslerinde serbest bıraktı. Ve çocuk teften sonra ud, kanun, hemen alaturka sazların hepsini, Vehbi Dede'yi hayran bırakan bir sür'atle, kabiliyetle öğrendi. Bir zaman sonra telli sazları, hocası kadar maharetle çalmıyorsa bile, pek kendisine mahsusa bir ateşle, heyecanla çalışıyordu”
(Adivar, 2007b: 70).

Rabia'nın bu kadar çok enstrümanı çalabilmesi kusursuza yakın bir kadın karakter ortaya çıkarır ki bu durum zaten idealize edilmiş kadın karakterin ta kendisidir.

Sinekli Bakkal romanında kadın karakterlere birçok değerle beraber eğitim de yüklenmiştir. Romanın merkezindeki Rabia, birçok özelliğin yanı sıra eğitim bakımından da idealize edilmiştir. Vehbi Dede ile Peregrini'den müzik dersi gören Rabia; saray ile muhiti başta olmak kaydıyla birçok erkeğin olduğu yerlere gelip gitmesi ve bazen onların da olduğu ortamlarda mevlit okuması ile göze çarpar (Koç, 2014: 121).

Diğer bir açıdan bakıldığında romanlarda da yer yer rastlandığı gibi eğitim tek taraflı olarak değil, farklı açılardan ele alınmıştır. Adivar, özellikle eğitim ile geri kalmışlığı tezat olarak ele alır. Yazar, idealize ettiği kadın karakterlerle geri kalmışlığı değiştirme ve geleceği kurma gayreti içindedir.

Bu durum *Tatarcık* romanında Poyraz Köyü, yeni hayatla münasebeti olan genç neslin yetiştiği bir yer olarak anlatılmaktadır. Kızlar, Kandilli Lisesi'ne, Arnavutköy Koleji'ne gitmektedirler. Poyraz Köyü'nde “Tatarcık” diye anılan Lâle, kendini ve çevresini değiştirmek için çabalayan ve öğretmenlik mesleğiyle bu amacını gerçekleştirmeyi hedefleyen bir karakter olarak yansıtılmaktadır. Onun eğitimiyle daha çok babası ilgilenmektedir. İngilizceyi bilmesinde de babasının etkisi ve katkısı bulunmaktadır:

“Ve yavaş yavaş kızın etrafında efsaneler toplandı, ondan bir şey beklenmeye başlandı. Tabii idi. Çünkü herhangi muhitte bir insanın ismi etrafında iyi kötü efsane toplanırsa ondan halkın aykırı bir hareket

beklemeye hakkı vardı. Tatarcık on altısına gelmeden yalıların bazılarında gençlere İngilizce ders vermeye başladı. Bu lisanı iyi bildiği söyleniyordu. Ve kızlarına İngiliz matmazel tutamayacak olan, fakat koca bulmak isteyen, “lisan bilir”lerin tercih edildiğine inanan analar, mütevazı bir ücretle Lâleyi tuttular. Çünkü “Horoz ölse de gözü süprüntülükte kalır” darbimeselini bu yalı halkına “Fıkara düşse de kızını sefire vermek ister” diye tefsir etmek çok mümkündür” (Adıvar, 2009: 15).

Yazarın hayatından da izler taşıyan yukarıdaki pasaj, babasının isteğiyle İngilizce öğrenip sonra bunu öğreten bir kadın karakterin kurgulanmasından ibarettir. İşte tam da bahsettiğimiz bu durum, Halide Edip’i anlatmaktadır. Çünkü yazar da babasının isteğiyle İngilizce öğrenmiş ve daha sonraki yıllarda öğretmenlik de yapmıştır. Yazar adeta idealize ettiği kadın karakterlerin önce bizzat kendisini, ardından romandaki kadın tiplerini, ardından romandaki diğer kişileri ve nihayet kadın-erkek okurları vasıtasıyla Türk toplumunu değiştirmek istemektedir. Üstelik Adıvar, bu tutumu hayatına da uygulamaktadır.

Yazar, son romanlarına kadar kadının tahsil meselesini ele alır. O, eğitimle kişilik arasındaki karşılıklı etkileşimi de vurgular. Adıvar, kadının aldığı eğitimle, sosyal yaşamlarında ve karakterlerinde önemli değişiklikler olacağını ifade eder. Yazar bu düşünceleri ile kadına karşı bir hassasiyet ve farkındalık oluşturma çabasındadır. Kadın karakterlerin yeğlediği inanç sistemi, lisan ve musiki talimi; onların uygarlık gelişimi ve çağdaşlaşmadaki konumunu belirleyen göstergeler olarak görülmektedir.” (Küçükgörmüş, 2010: 232). Bu açıdan bakıldığında yazarın romanlarının eğitimi geniş kapsamlı olarak irdelediğini ifade etmek gerekir. Çünkü Halide Edip, toplum için daha yararlı kadın karakterler idealize etme amacındadır.

Yazarın romanlarındaki kadın karakterlerinde, eğitilmiş olsun ama bunu yerli yerinde gösterecek mantığının hâkim olduğu bir anlayışı da vardır. Yazar, bir kadının yabancı dil bilmesi gerektiğini ifade eder. Ona göre ideal bir kadın müzik bilgisine sahip olmakla beraber modadan da anlamalıdır. Bu anlayış yazarın edebi hayatının sonuna kadar devam eder ve romanlarındaki kadınlara da yansır. Halide Edip, kız çocuklarının okumasına karşı çıkanlara adeta isyan ederek bu konudaki düşüncelerini bazı romanlarında irdeler. Çünkü yazar, kızların, kadınların eğitilmelerinin toplum için bir zorunluluk olduğunu söyler.

SONUÇ

Halide Edip Adıvar romanlarında kadınlar önemli yer tutar. Yazar, bazı eserlerinde kendi arzulanmış kadın karakterleri idealize ederek kurgular. Halide Edip romanlarında kadınlar, genel olarak “kadın-erkek eşitliği, eğitim, millî duyarlılık, kadın-erkek ilişkileri,

idealize edilmiş kadın, feminizm, cinsellik, sosyal statü, çalışma hayatı, kıyafet, annelik, evlilik, kültür, gelenek, toplumsal rol vb.” hususlarda ele alınır. Adıvar, eğitimci kimliğini de kullanarak romanlarında Doğu-Batı ikilemini, kadın karakterlere de önemli görevler vererek işler. O, özellikle kadınların eğitimi ve kültürlü olmasını ve kendi ayaklarının üzerinde durabilmesini ister. Ona göre ancak modern eğitimi olan ve çocuğunu da bu şekilde yetiştiren kadınlar toplumun gelişmesine katkıda bulunacaktır. Yazar, idealize ettiği kadınları genel olarak millî ve Batılı bir sentez içerisinde irdeler. Ona göre kadınlar ancak bu şekilde güçlü bir kişiliğe ulaşabilecektir. Adıvar’a göre modern bir toplum yaratabilmenin yolu eğitimi ve güçlü kadınlardan geçer.

Kadınların eğitim durumuna büyük önem veren Adıvar, kadınların eğitimiyle ilgili bir duyarlılık oluşturmaya çalışır. Kadının eğitimi, sosyalleşmesi ve diğer açılardan sesinin duyurulması yerine göre ülke geleceğinde milli duygularla yer alması ve erkeklerle birlik olması gibi hususların ifade edildiği anlaşılmıştır. Halide Edip Adıvar, romanlarında idealize ettiği kadın karakterlerle kültürel ve düşünsel anlamda onları eğitime ve değiştirme amacını güder. O, modern kadın karakterleriyle toplumu değiştirme çabası içindedir.

KAYNAKÇA

ADIVAR, Halide Edip (2007a), **Handan**, Can Yay., İstanbul.

ADIVAR, Halide Edip (2007b), **Sinekli Bakkal**, Can Yay., İstanbul.

ADIVAR, Halide Edip (2007c), **Vurun Kahpeye**, Can Yay., İstanbul.

ADIVAR, Halide Edip (2010a), **Kalp Ağrısı**, Can Yay., İstanbul.

ADIVAR, Halide Edip (2010b), **Zeyno’nun Oğlu**, Can Yay., İstanbul.

ARGUNŞAH, Hülya (2015), “*Halide Edip’te Değişen Kadının Romandaki İzdüşümleri: Seviyye Talip’ten Ateşten Gömlek’e*”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 37, s. 27-52.

BEKİROĞLU, Nazan (1999), **Halide Edip Adıvar**, Şûle Yay., İstanbul.

DOĞRAMACIOĞLU, Hüseyin (2017), “*Halide Edip Adıvar’ın Eğitim ve Öğretim ile İlgili Görüşleri*”, **Akademik Bakış Dergisi**, 62, s. 129-137.

DOĞRAMACIOĞLU, Hüseyin (2018), “*Şemsettin Sami’nin Kaleminden Kadınlar*”, **Asia Minor Studies**, 6(12), s. 221-239.

ENGİNÜN, İnci (1989), **Halide Edib Adıvar**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

ERDOĞAN, Türkan (2012), “*Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Değişen Kadın Kimliği: Halide Edip Adıvar’ın Romanları*”, **Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri**, (Edit. Köksal ALVER), Hece Yayınları, Ankara.

- KARABULUT, Mustafa (2013), "*Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Üzerine Tematik Bir İnceleme*", **ERDEM**, 64, s. 49-69.
- KARABULUT, Mustafa (2021), "*Halide Edip Adıvar'ın Sinekli Bakkal Romanında Mekân*", **Romanda Mekân**, (Edit. Ramazan KORKMAZ - Veysel ŞAHİN), Akçağ Yay., Ankara.
- KOÇ, Okan (2014), "*Tartışmaların Ortasında Bir Roman: Sinekli Bakkal*", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, CVII(755), s. 117-121.
- KÖŞGEROĞLU, Nedime (2010), **Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Kadın/Kalın Duvar İnce Zar**, Alter Yay., Ankara.
- KÜÇÜKGÖRMEN, Gülcan Celayir (2010), "*Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi*", **Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- ŞAHİN, Neslihan Aydın (2012), "*Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Eğitim Evreninin Kronolojik Açından İncelenmesi*", **Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.
- ŞAHİN, Veysel (2011), "*Kimliksel Değerlerin Çatıştığı Mekân: 'Sinekli Bakkal' Romanında Yapı ve İzlek*", **Turkish Studies**, 6(3), p.1549-1580.
- ŞAHİN, Veysel (2013), "*Halide Edip Adıvar'ın 'Yeni Turan' Romanını Yeniden Anlam(landırma)a*", **ERDEM**, 64, s.103-122.
- TAŞER, Seyit (2012), "*Halide Edip Adıvar'ın Öğretmenlikten İstifası*", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 31, s.149-159.
- TİLEK, Mehmet (2019), "*Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında İdealize Edilmiş Kadın Karakterler*", **Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin.
- ÜNAYDIN, Ruşen Eşref (2000), "*Halide Ediple Bir Gün*", **Türk Yurdu**, Sayı: 6.